

De historische processie uitgelegd (3)

- De stichting door Amandus -

Bij vrij recent archeologisch onderzoek, voorafgaand aan de inrichting van De Stadstuin, zijn sporen teruggevonden van Romeinse nederzettingen in Ronse, maar strikt historisch gezien begint de geschiedenis van Ronse met Amandus.

Amandus, bijgenaamd Apostel der Franken was een zevende-eeuwse benedictijnermonnik en stichter van kloosters en kerken in België, Noord-Frankrijk en Baskenland. Hij was enkele jaren bisschop van Tongeren-Maastricht en werd door de Katholieke Kerk ook heilig verklaard.

Samen met de Ier Columbanus, Augustinus, Willibrordus, Bonifacius behoort hij tot de onvermoeibare geloofspredikers die over het hele – niet langer Romeinse - Europa de fundamenten gelegd hebben van het latere Christelijke Westen.

Over geen enkele andere Belgische heilige uit de Merovingische tijd zijn zoveel historische bronnen beschikbaar. In de vroege achtste eeuw werd de Vita Sancti Amandi uitgeschreven door monnik Baudemundus (of Baudemond), een leerling van Amandus, later zijn opvolger. Ook een uitzonderlijke bronnenrijkdom is vooral te danken aan de nauwgezette, eeuwenlang volgehouden archiefvorming van de door Amandus gestichte 'Sint-Amandsabdij' in Saint-Amand-les-Eaux, ten zuid-oosten van Péruwelz, net over de landsgrens.

Amandus werd ca.585-590 in een adellijke, christelijke familie geboren in de omgeving van Poitiers (Noord-Aquitanië, Frankrijk).

Op ongeveer twintigjarige leeftijd trok hij zich terug op het eiland Yeu, voor de kust van de Vendée en genoot er in het toen bekende Ierse klooster een monastieke opleiding.

Van daaruit ging hij naar Bourges, waar hij onder leiding van de bisschop, de heilige Austragesilis, als kluizenaar in een hol van een Romeinse stadmuur nabij de Kathedraal van Bourges 15 jaar ging studeren. Daarna besloot hij zijn leven voortaan naar Iers model in te richten en 'Pelgrim voor Christus' te worden.

Na een bedevaart naar Rome – waar hij relieken van Petrus zou hebben meegekregen - werd hij in 628 in Frankrijk tot missiebisschop gewijd, zonder aan een bisdom te zijn toegewezen, zodat hij naar Ierse gebruiken overal kon prediken, dopen, kloosters oprichten en priesters wijden..., zelfs zonder de goedkeuring van de plaatselijke bisschop. Deze functie hield ook in dat men, ook door middel van geweld, mensen aanzette of dwong zich aan de Rooms-Katholieke Kerk te onderwerpen.

Onder de hoede van koning Chlotharius II begon hij eerst de bewoners van Gent te kerstenen.

Aanvankelijk boekte hij weinig succes. Hij leed ontberingen en werd vervolgd zonder dat hij iets bereikte. Toch kon hij in Gent een aantal kerken en kloosters stichten, die later zouden uitgroeien tot de Sint-Pietersabdij en de Sint-Baafsabdij.

Allowin, de latere Sint-Bavo, trad toe tot het klooster, dat later zou uitgroeien tot abdij en naar hem zou worden genoemd.

Amandus stichtte ook het klooster van de Abdij van Elnon (de naam van het beekje Elnon bij het klooster). De abdij werd later de Sint-Amandsabdij, in Saint-Amand-les-Eaux.

Amandus uitte kritiek op de liederlijke leefwijze van de Franse koning Dagobert I, - die sinds 623 koning van Austasië was (Oost-Frankrijk) en vanaf 629 alle Frankische gebieden onder zijn scepter had - en werd om die reden van zijn grondgebieden verbannen. Dagobert vroeg hem ter gelegenheid van het doopsel van zijn zoon Sigibert III nadien terug te komen en de opvoeding van de kroonprins op zich te nemen, maar Amandus weigerde.

Het is in deze periode dat Amandus zijn activiteiten vanaf ca 625 concentreerde op de hele Scheldevallei, van Valenciennes tot Antwerpen, met de zijvalleien van de Leie, de Durme en het hele gebied Noord-Oost-Vlaanderen.

Vanuit de Abdij van Elnon trok hij jaarlijks vanaf de lente tot de herfst met zijn medebroeders de Schelde stroomafwaarts en stichtte er aan de oevers van de zijrivieren kloosters.

Zo strandde hij ook via de Ronnevallei (tussen Doornik, Ronse en Escanafles) op een site die al behoorlijk bewoond was en waar – in tegenstelling tot vandaag – reeds een behoorlijk wegennet bestond. Enerzijds een vóór-Romeinse handelsweg die de Baltische Zee en Noord-Duitsland met de Kanaalkust verbond, met reeds een verbinding naar England; deze hoofdweg had al behoorlijk veel vertakkingen in de hele Ronnevallei. Anderzijds ook een tweede vóór-Romeins stratennet, gekenmerkt door kaarsrechte wegen dat verbinding maakte tussen Bavai (Bagacum, hoofdstad van de Nerviërs) en Velzeke en met een westelijke aftakking naar Blicqy.

Zo'n vrij dicht wegennet was dus een economisch en interessante strategische plaats voor de bevolking, de Frankische invallers, Karolingische machtshebbers, maar blijkbaar ook voor de Merovingische missionarissen.

Amandus moet zich – als geromaniseerde Kelt - bij zijn evangelisatie van de Germaanse Sikambers, die de Ronnevallei bevolkten, laten bijstaan hebben door tolken.

En in eerste fase had die evangelisatie een negatief aspect, nl. het bestrijden en uitroeien van oude heidense praktijken (omhakken van heilige bomen, manifestaties van de duivel...), meestal onder dwang.

In een tweede fase werd het Evangelie als boek, als systeem, onderdeel van een nieuwe cultuur, later ook als een politieke overheersing geïntroduceerd.

De mis werd in het Latijn gecelebreerd en tegen de nieuwe liturgische veelkleurige gewaden, gouden kelken, ivoren evangelieboeken, geurende wierookvaten.... had de heidense cultuur geen verhaal.

In 647 (hij was toen +/- 50 jaar) werd hij echter door koning Sigibert III benoemd tot residerend bisschop van Tongeren-Maastricht, maar al na korte tijd vroeg hij aan Paus Martinus I om van deze plicht ontslagen te worden, vanwege de tegenwerking van de lokale clerus. Nog in hetzelfde jaar nam hij zijn reizend missionarisch werk opnieuw op.

Aldus begon een tweede evangelisatieperiode in onze contreien die tot aan zijn dood zou duren.

Intussen waren er overal in de Scheldevallei Christene kernen ontstaan en het kwam erop aan deze te bevestigen, te verstevigen en uit te breiden. En zo werden aan de kleine kerkjes in de gekerstende gemeenschappen

ook kleine monnikengemeenschappen toegevoegd, bestaande uit in Elnon gevormde clerici. Bij de rekrutering van monniken werden op de Frankische slavenmarkten krijgsgevangenen vrijgekocht. Sommigen brachten het zelfs tot abt of bisschop!

De Vita I en II vermelden slechts enkele abdijen – één of twee Sint-Baafsabdijen, een dubbelklooster te Marchiennes op de Scarpe en een klooster te Barisis-au-Bois – die rechtstreeks door Amandus in de VIIde eeuw werden gesticht. Deze stichtingen werden neergezet op gronden, geschonken door koning Dagobert.

Een monnik uit de moederstichting, Milo van Elnon (+872) vermeldt in een prozastuk (na 855), als aanhangsel op een meer uitgebreid verhaal over het leven van zijn stichter, de stichting van een klooster in Ronse (Rotnace), Leuze en Barisis, toegeschreven aan Amandus, maar zonder enig detail.

Indirecte middelen tonen aan dat het Ronsese klooster minstens in de Merovingische tijd moet ontstaan zijn. Keizerlijke diploma's uit 831 (verwijderen van 2 dorpen uit het Ronsese kloosterbezit) en 834 (het afhankelijk maken van het Ronsese klooster van de keizerlijke St.-Salvatorabdij op de Inde, Kornelimünster bij Aken) verwijzen naar eerdere feiten die zich minstens onder de regering van Karel de Grote (vóór 814) hebben afgespeeld. Tevens verwijst het vrij grote grondbezit van het Ronsese klooster op een zeer grote vrijgevigheid die zich enkel in de Merovingische periode heeft voorgedaan.

Verder is er ook het verhaal van de Ierse abt Celestinus van de St-Pietersabdij te Gent - dat zich afspeelde in 719 (30 jaar na het overlijden van Amandus) en een ontknoping had te Ronse – waarin gesteld werd dat het Ronsese klooster als een soort verbanningsklooster werd gebruikt voor weerspannige geestelijken.

Latere Middeleeuwse bronnen vermelden dat de site van deze Amandiaanse abdij vanaf het begin stond op de linker=zuideroever van de Molenbeek.

Albert Cambier heeft dit steeds bestreden en gesteld dat er bij de opgravingen tussen of rond de huidige kerkengroep nooit enig spoor van een monastieke bebouwing aangetroffen is, behalve stukken die verplaatsbaar kunnen zijn.

Opgravingen onder de middenbeuk van de huidige basiliek echter hebben wel het tegenovergestelde aangetoond, nl. dat minstens sedert de Karolingische tijd een kerk met aanpalend kerkhof op deze plaats orees en er redelijkerwijze geen twijfel kan bestaan over de continuïteit tussen de Merovingische stichting en de abdij uit de Karolingische tijd.

De allereerste abdij zou dus op de plaats van de huidige basiliek moeten gestaan hebben.

Vroeg Middeleeuwse teksten en opgravingen tonen aan dat Merovingische en Karolingische kloosters meestal door een cirkelvormige omheining werden afgebakend. In het geval Ronse knipt de vroeger Tuinstraat hier een deel van af. Dit gebied van 5 ha zal later 'de Vrijheid' worden. Vermoedelijk was er oorspronkelijk nog een segment aan de overkant van de Tuinstraat dat aan het monasterium toebehoorde.

De Loozebeek vormde de noordelijke omheining van de kerkelijke immunitet. Elders bestond die blijkbaar uit een wal, een gracht en een palissade. Bij de bouw van het nieuwe stadhuis in 1950 werd een gracht bloot gelegd.

Gewoonlijk stonden er een drietal kerken op zo'n kloosterdomein.

Opgravingen tonen aan dat het oude Sint-Pieterskerkje (afgebroken in 1843) jonger is dan het aanpalende kerkhof en de vóór-romaanse kerk.

Of er onder de andere, latere parochiekerk (Sint-Martinus) nog een onderliggende structuur zit, wordt vermoed, maar is archeologisch nooit aangetoond kunnen worden.

Die eerste abdij werd gewijd naar de heiligen Petrus, Paulus en Martinus. Alle abdiijkerken, door Amandus gesticht, zijn initieel naar Sint-Petrus gewijd. Sint-Pieter is dan ook de eerste stadspatroon van Ronse, later verdrongen door Sint-Hermes.

Het kapittel werd later de Sint-Pieter- en Hermesstift.

Terug naar de stichter: Amandus bracht zijn laatste jaren door in het door hemzelf gestichte klooster van Saint-Amand-les-Eaux, waar hij ca. 680 ook stierf.

Wim Cambier

Heel beknopte synthese uit 'Albert Cambier, Rothnacum Sacrum, Het Negende Eeuwfeest van de Inwijding der Sint-Hermeskrypte onder de St-Pieters- en Hermeskollegiaal te Ronse 1089-1989, 1989, 131 pp. Deel I: De stichting van het Ronsische Monasterium door de H. Amandus, p.5-36. En onthouden uit zijn altijd zeer boeiende vertellingen. Tevens werd inspiratie gevonden uit enkele losse artikelen.

